

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Pásztor Mihály*

Cím: *A kétszázötvenéves budai polgár*

Forrás: *Népszava*

Bt.

(Hely)

1936. VIII. 30.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy

9.439

Hely

Idő

1686

Személy

Helyszám

A KÉTSZÁZÖTVENÉVES BUDAI POLGÁR

Írta: PÁSZTOR MIHÁLY

Buda városát fellobogózzák, a budai polgár pedig ünneplőbe öltözik holnapután, hogy kalapot emeljen a mult, meg a kétszázötven év előtti budai polgár előtt.

Milyen is volt az a budai bolgár, akit holnapután ünnepelnek?!

Buda visszafoglalása óta kevés híján két évtized múlt el, amikor régi rangját és új szabadalmakkal megtöltött kiváltságait Lipót király visszaadta Budának és Pestnek. De ezeketán még nagy időnek kellett eltelnie, míg egységes társadalommá olvadt a két város sokfelől jött és sokféle lakossága, amíg kialakult Buda és Pest egyéni karaktere. Eleinte bizony nagyon vegyes volt ez a lakosság, melyet a XVIII. század első évtizedeiben rang, faj, nyelv, vallás, foglalkozás, vagyoniassági helyzet és műveltségi fok, meg a politikai jogok különbözősége darabolt apró kasztokra. Ezt az ember-konglomerátumot a százestendős együttélés és az egymásra utaltság sem tudja tökéletesen egységes társadalommá kovácsolni.

A három rend

Három nagy rendre tagozódott a porai-

ból megélemedett Buda és Pest népessége: az urak, a polgárok és a zsellérek rendjére. Az urak közé tartoztak a magyar birtokos nemesek, kik szállást tartottak Pesten; a vármegyei tisztviselők; a német császári hivatalnokok és a katonatisztek. A császári hivatalnokok és a magyar urak még legjobban megértették egymást. Hamar összemelegedtek, könnyen ment ez azért is, mert a császári hivatalnokok majdnem mind beszéltek magyarul. Azután az érdek, a szórakozás, kártya, mulatozás is összehozta őket. A katonatisztek ellenben külön kasztban éltek a maguk egyéni életét.

Külön csoportba tartoztak a magyar földművesek és zsellérek; a vincellérkedő és üzletező rákok, meg egyéb szegénység. A két kaszt között helyezkedett el a nagyrészt német kézműves, iparos és kereskedő-polgárság, mely céhekbe, vagy grémiumba szelektálódva élte a maga kisigényű, egyszerű életét és küzdött a boldogulásért és érvényesülésért. Ehhez a küzdelemhez, a lehetőséget és segítséget Lipót király szabadalom-levele adta meg, mely a két város polgárainak kivételes helyzetet és kiváltságos jogokat biztosított. A privilégium-level megszerzése óta Buda pol-

gársága maga választhatta polgármesterét, Pest a bíróját. A két város polgárát pörbe idézni csak „annak rendje szerint” lehetett. Réven, vámon, az egész országban sehhol sem fizetett, a maga városában ingatlant vásárolhatott, eladhatott, vagy zálogba vehetett; adósságaiért a törvényen kívül el nem foghatták. Nemességre és kiüntetésre is alkalmas volt a polgár s élhetett kocsmáltatási joggal és a város más beneficiumaival. Egyébként ha nemes emberrel pereskedett: a városi ügyész képviselte. Budát még a „főváros” címmel is megajándékozta Lipót király, de az igazi főváros azért még nagyon sokáig Pozsony maradt. Sem I. Lipót, sem két fia: József és Károly soha át nem lépte Korvin Mátyás egykori fővárosának kapuját. Mária Terézia is csak két ízben látogatott el néhány órára Budára és bár a Várhegyen készen várta a királyi palota: soha sem költözött bele sem ő, sem fiai: József császár és II. Lipót. Még a királynő veje, Magyarország kormányzója, Albert herceg sem a királyi palotában lakott, mikor Budán és Pesten járt.

A polgárszabadság bilincsei

A magyar köztudatban azért Buda mégis első városa volt az országnak és a budai polgár első a polgárok között. Sajnos, a budai polgárság nem szolgált rá erre a kivételes kiüntetésre, melyet különleges helyzete adott meg neki, legalább is a XVIII. század első évtizedeiben sem. Abhoz túlságosan új volt még Buda, hogy az 1700-as esztendők elején tekintélyben és jelentőségben Magyarország első városa

lenetett volna. Ujak benne a házak és újak a polgárok is, akik lakták ezeket a frissen meszelt házakat. Azt az első nemzedéket, mely elfoglalta a két várost, nem kötötte Buda és Pest földjéhez tradíció. Emlékei messze innen gyökereztek, nem úgy, mint a kassai, lőcsei és eperjesi, vagy soproni testvéreik, kiket elmúlt századok sok-sok közös küzdelme, öröme és szenvedése olvasztott egygé a magyarsággal. Érthető, hogy nem kötötte ide semmi az első bevándorolt generációt, még a magyarság rokonszenve sem. Ők csak kvártélycsinálói voltak az utánuk jövőknek: a gyerekeiknek, az unokáknak és dédunokáknak, kik azután megtanulták, hogy szeretni kell ezt a nemzetet, mely kenyeret ad és a népet, mely testvérül fogadta őket.

Hogy Buda és Pest eleinte meglehetősen lassú tempóban fejlődött, annak sok az oka. Ilyen ok az is, hogy a polgárságnak sem vagyona, sem kultúrája nincs elegendő ahhoz, hogy erejét megmutassa. A város oltalma alatt állott a polgár és voltak jogai, de egyik-másik kiváltsága csak afféle látszat-kiváltság volt, mely dísznek ugyan dísz, de sok hasznát nem látta. Az országgyűlésen két-két aplegátus képviselte Budát és Pestet. De valamennyi szabad királyi város szava együttvéve csak annyit nyomott az országgyűlésen, mint egyetlen nemes voksa. Aztán baj az is, hogy lelkéntestén annyian uralkodnak, hogy a budai és pesti polgárnak igazában alig van szabadsága. Parancsolója a felsőbbség minden szerve; uralkodik rajta az egyház, a céh melytől egzisztenciája függ és uralkodik rajta a hatalmában tobzódó magisztrátus. Gyámlikodik felette. Szemmel tartja minden

cselekedetét és szinte számonkéri tőle minden gondolatát. A magisztrátus kém-szervezettel és besúgókkal dolgozott. A polgárok egymást ellenőrzik. A spiónkodás és besúgás ez időben polgári kötelesség. A zsellérekkel nem törődik a tanács; nemessel, úrral, nem mer törődni, de a polgárnak titka nem lehet előtte és nincs nyugta tőle, mert a tanács mindent megtud. Azt is, amit a polgár tesz, azt is, amit nem tesz. A magisztrátus tolakodó kíváncsisága nem áll meg a polgár küszöbén; érdeklődésének szabad bemenete van a családi fészekbe. A magisztrátus vigyáz a polgár erkölcsére, családi életére; szemeltartja, hogy életszínvonala nem lép-e túl az illendőség határait? Ellenőrzi, hogy társadalmi viszonyaihoz képest nem költenek-e nagyon, mert a költségek bukásba sodorhatja és az elszegényedett polgárról a városnak kell gondoskodnia. A polgár a tanács engedelme nélkül a várost el nem hagyhatja, így azután valósággal rabja szabadságának és kiváltságainak. Házának és földjének nem tulajdonosa, csak örökös haszonélvezője. Ha egyenes örökös nélkül hal el, vagyónát a város örökli. Ha életében

akarna túladni fekvőségein, ezt csak a tanács engedelmével teheti és a tanács vigyáz rá, hogy fekvőség csak polgár kezére juthasson. A magisztrátus abba is beleszól, hogy hány legénnyel dolgozik a kézműves, vagy boltos és a tanácstól függ, fogadhat-e cselédet? A tanács jóindulatától függ az is, kit vegyenek fel a polgárság kötelékébe, de teljes alázatosságot követel az új polgártól, kit még arra is megesket, hogy besúgja, ha olyasmit hall, mi a tanács ellen irányul.

Budaváros új karaktere

A budai és pesti polgár minden kiváltsága mellett is nyögi a nehéz idők súlyát, s fizeti előbb a porciót, később a contributiót és a „fizetni-valók egyéb minden fajtáját”. Még robottal is tartozik a városnak, akár a jobbágy földesúrnak. Csak ép hogy ha teheti, pénzzel is megválthatja a közmunkát. Mindehhez járul az új polgárság fonák helyzete a magyarsággal szemben. A bécsi politika mesterségesen idegeníti el a megtelepedett német lakosságot a magyarságtól. Gyűlöletet szít és időbe kerül, míg enyhül a bizalmatlanság, mely e kor levegőjét megmetélyezte s

elválasztja, elvadtítja egymástól az embereket. A közös érdek azonban erősebb, mint a bécsi politika és a császári urak minden mesterkedése ellenére is az idő megteremti a megértést az újak és régiek között. És bár a nemzet nyelvét csak későn tanulja meg, az idők során lelkében mégis magyarrá lesz Buda és Pest népe, értékes faji tulajdonságait adván hozományul a frigyhez. Így alakult ki Buda és Pest új karaktere. A nép, mely beolvadt a magyarság ethnikumába: józan, szorgalmas és takarékos; szívós és makacs fajta.

Volt benne jó adag fegyelem- és tekintélytisztelet; szervezőképesség és veleszületett egyesülési hajlam, az a bizonyos „Vereinsmeierei”, amit magával visz minden német kivándorló, bárhová szakad is el hazájától. Nagyrészen e tulajdonságai segítik hozzá kolonizáló sikereihez.

Nem lírai természet, mint az északkeleti szláv, nem igen hajlik a szentimentalizmus felé. Vallásos és konzervatív. Sokat átvett a magyar fajta tulajdonságaiból is, amint-hogy a magyarság is sokat tanult tőle. Ezek a karakterisztikus vonások megmutatkoznak a mai Buda lelkületén is.